

УДК 303.446.4:[355.233.2:34](477)"19"
DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2020.75-76.226393>

НАТАЛІЯ ЧЕРНИШ

ORCID: 0000-0002-4789-9573

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: nataliechernysh@ukr.net

ОЛЕНА ІЛЬЧЕНКО

ORCID: 0000-0003-4869-274X

(Полтава)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: ilchenko.olena@gmail.com

ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ У ВИЩІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ В ХХ СТОЛІТТІ

Авторами здійснено історіографічний огляд розвитку правової освіти офіцерів у закладах вищої військової освіти України в ХХ столітті з погляду сучасної історико-педагогічної науки. У статті уточнено поняття, пов'язані з організацією правової освіти офіцерів у вищих військових навчальних закладах СРСР та незалежної України. Зокрема, з'ясовано, що саме в досліджуваний період закладалося підґрунтя для подальшої розбудови сучасної системи вітчизняної військової освіти.

Проаналізовано сукупність досліджень, присвячених правовій освіті офіцерських кадрів, ступінь наукової розробленості проблеми правової освіти у вищій військовій школі України, визначено напрями її вивчення. Встановлено, що представниками різних галузей наукового знання (історії, філософії, права та педагогіки) досліджувалися окремі аспекти, пов'язані із правовою освітою офіцерів у вищих військових навчальних закладах (систематизація досвіду підготовки офіцерських кадрів; педагогіка і психологія вищої військової школи; проблеми розвитку сучасної системи військової освіти в Україні, зокрема її гуманітаризація й технологічні аспекти особистісно орієнтованої підготовки військових фахівців з вищою освітою; зміст та структура процесу правової підготовки контингенту у військово-навчальних закладах; нормативно-правове регулювання діяльності системи військової освіти).

Запропоновано класифікацію наукових праць, що стосуються цієї проблематики відповідно до: моменту їх створення (сучасні праці та видані у досліджуваний період); походження (радянські наукові праці та видані в незалежній Україні й країнах колишнього СРСР); цільового призначення (такі, що розкривають особливості підтримання загальної дисципліни у військах та присвячені питанням підготовки командних кадрів); предмета (правова освіта офіцерів як елемент професійної підготовки та в контексті нормотворчості органів державної влади та військового управління).

З'ясовано, що попри звернення окремих учених до тих чи інших аспектів становлення правової освіти військовослужбовців в Україні, ця проблема не була предметом окремого наукового дослідження.

Ключові слова: ХХ століття; правова освіта; правове виховання; офіцер; військова освіта

Постановка проблеми у загальному вигляді. Після розпаду СРСР на території України залишився ряд навчальних закладів, які лише мали стати новою системою військової освіти. На разі вивчення досвіду з підготовки офіцерів, накопиченого у радянські часи, стає одним із актуальних завдань вітчизняної історико-педагогічної науки, оскільки воно дозволяє спрогнозувати подальші кроки у реформуванні школи з підготовки кадрів для Збройних Сил України в умовах незалежності. Переосмислення процесу становлення військової освіти в Україні прокладає дорогу

для її подальшого вдосконалення. Нині актуальним і важливим є пошук ефективних засобів, методів і технологій оновлення правової освіти таким чином, щоб її зміст відповідав як історичним традиціям, так і чинному законодавству й вимогам до результатів навчання. Адже, для підготовки кадрів, на яких покладається захист конституційного ладу, суверенітету й територіальної цілісності держави, якісна правова освіта має особливе значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика правової освіти знаходить своє розкриття у працях теоретико-методологічного (Т. Бачинський, М. Горбушина, М. Городиський, А. Гуз, Я. Кічук, О. Наровлянський, О. Пометун, І. Рябко, Л. Рябовол, А. Савченко, А. Стаканков та ін.) та методичного характеру (Б. Андрусишин, А. Булда, Т. Головань, Н. Жидкова, В. Загрева, О. Іваній, О. Караваєва, Г. Кашкар'юв, І. Коляда, В. Магдич, О. Майданник та ін.). У вітчизняній історико-педагогічній науці дослідження проблеми правової освіти у вищій школі здійснюється, зокрема, у праці С. Микитюк «Організаційно-педагогічні умови викладання правових дисциплін у вищих навчальних закладах України (друга половина XIX – початок XX століття)», 2007. Вагомі напрацювання у цій царині належать також юристам (С. Богачов, О. Ганзенко, В. Головченко, Ю. Калиновський, Н. Матвіїшин, А. Скуратівський, В. Чужикова, С. Шефель та ін.), чий доробок істотно збагатив теоретичну базу із цих питань.

Проблеми військово-педагогічної теорії та практики відображені в наукових працях О. Барбанщикова, В. Вдовюка, В. Давидова, М. Киришова, М. Феденка та ін., зокрема, предметом їх досліджень стали педагогіка і психологія вищої військової школи. Окремі аспекти становлення системи підготовки військових фахівців в Україні у XX столітті висвітлювались І. Тичиною, І. Кириленком та ін. Ґрунтовний внесок у дослідження розвитку сучасної системи військової освіти в Україні, зокрема щодо її гуманітаризації, а також технологічні аспекти особистісно орієнтованої підготовки військових фахівців з вищою освітою, здійснили науковці В. Маслов, А. Зельницький, Ю. Приходько, І. Хорєв, В. Ягупов та ін. Вивчення концептуальних засад і напрямів сучасного етапу розвитку військової освіти і науки, вивчення генезису військової освіти в Україні, аналіз і систематизацію досвіду підготовки офіцерських кадрів проводили М. Наученко, М. Нецадим та ін.

Питанням сутності, змісту та структури процесу правової підготовки контингенту у військово-навчальних закладах присвячені праці А. Іванова, Т. Слівіна, А. Татаркіна, П. Давидова, А. Прошаєва, О. Петруніна та ін.

Формулювання ідей статті. Завдання дослідження включають у себе аналіз сукупності наявних праць, присвячених правовій освіті офіцерів у вищих військових навчальних закладах України у XX столітті, а також ступеня наукової розробленості проблеми правової освіти у вищій військовій школі України, й напрямів її вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У цьому дослідженні ми беремо до уваги етап розвитку правової освіти як складової процесу підготовки офіцерів у вищих військових навчальних закладах на території України, який розпочинається прийняттям постанови Державного Комітету Оборони від 8 жовтня 1943 року «Про реорганізацію військових училищ Червоної Армії». Також, Указом Президії ВР СРСР від 24 липня 1943 року «Про порядок присвоєння військових звань військовослужбовцям Червоної Армії», було встановлено розподіл військовослужбовців на рядовий, сержантський, офіцерський склад і генералів (Мандельштам, 1956). Завершується цей період створенням системи військової освіти, що мала комплектувати кадрами Збройні Сил України – прийняттям Указу Президента України №1237/2000 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2000 року „Про хід виконання у 1997-2000 роках Державної програми будівництва та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року“» (Про рішення Ради, 2000) та постанови Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. №1410, якою затверджено Концепцію військової освіти в Україні (*Концепція військової освіти*, 1997).

За загальним визначенням, до офіцерів належать особи командного (начальницького) складу у Збройних Силах та поліції, які мають військово або спеціальне звання, а також штатна посада військовослужбовців у штабах військ, частин, на кораблях, в органах управління, військових навчальних закладах та інших установах Збройних Сил, військових формувань України, яка обіймається особами офіцерського складу відповідно до їх військових звань та одержаної військової освіти (Шемшученко, 1998). Поняття «офіцер» в лавах Червоної Армії стало офіційно використовуватись із прийняттям Указу Президії ВР СРСР від 24 липня 1943 року «Про порядок

присвоєння військових звань військовослужбовцям Червоної Армії», який визначав «молодшого лейтенанта» первинним офіцерським званням у Червоній Армії (Мандельштам, 1956). Первиною ланкою системи підготовки офіцерських кадрів для Збройних Сил СРСР виступали вищі військові училища. Вони поділялися на вищі військові командні училища, вищі військові інженерні училища, вищі військові авіаційні училища та вищі військово-морські училища. Для Сухопутних військ підготовку офіцерів здійснювали загальновійськові, танкові, артилерійські, зенітно-ракетні, військово-інженерні, військово-хімічні училища, училища зв'язку, автомобільні, повітряно-десантні, військово-топографічні, залізничних військ і військових сполучень. Офіцерів командного складу для інших видів Збройних Сил готували відповідні училища видів Збройних Сил СРСР. Підготовка офіцерів-політпрацівників проходила у військово-політичних училищах (Голик, 2000). Після здобуття незалежності нашій державі залишився спадок із 33 військових вищих навчальних закладів (військові училища та академії) і 73 військових кафедр цивільних вищих навчальних закладів, які було необхідно підлаштовувати під потреби Збройних Сил України. Отже, саме у досліджуваній період закладалося підґрунтя для подальшої розбудови сучасної системи військової освіти України.

Як було зазначено, представниками різних галузей наукового знання досліджувалися окремі аспекти, пов'язані із правовою освітою офіцерів у вищих військових навчальних закладах. Усю сукупність наявних наукових праць, що стосуються цієї проблематики можемо поділити на відповідні групи, спираючись на ті чи інші критерії.

Так, **за моментом створення джерел** розрізняємо **сучасні** праці та **видані у досліджуваний період**. До *першої групи* можемо віднести дисертаційні дослідження «Культурно-виховна робота в Збройних Силах України (1991-2005 рр.)» Я. Романовського та «Підготовка офіцерських кадрів для танкових військ під впливом розвитку танкобудування (20-80-ті рр. XX ст.)» І. Криленка. У наведеній праці Я. Романовського правова освіта розглядається як елемент культурно-виховної роботи в Збройних Силах України. Автор доходить висновку, що зміст підготовки офіцерів-організаторів доцільно доповнити, зокрема, спеціальними правовими дисциплінами (Романовський, 2006). Дисертаційне дослідження І. Криленка варте уваги, оскільки в ньому вченим розкрито особливості історичних умов розвитку системи вищих військових навчальних закладів на теренах України в досліджуваній період (Кириленко, 2011). До *другої групи* належать праці радянських авторів «Вооруженные Силы СССР после войны (1945-1986 гг.)» О. Бабакова і «Работа Коммунистической партии Советского Союза по подготовке командных кадров Советской Армии в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.)» М. Ісакова. Книга О. Бабакова присвячена реорганізації військового управління СРСР у повоєнний час та дає уявлення про розвиток радянської системи військової освіти, елементом якої у цей період були розташовані на території України відповідні заклади (Бабаков, 1987). Дисертаційне дослідження М. Ісакова, зі свого боку, дозволяє простежити вплив панівної ідеології на підготовку офіцерів та врахувати суспільно-політичний контекст становлення системи вищої військової освіти у радянський час (Ісаков, 1958).

За походженням можемо виокремити **радянські** наукові праці й **видані в незалежній Україні й країнах колишнього СРСР**. Прикладами *перших* є «Правовое воспитание советских воинов» Г. Бушуєва та «Философско-социологический анализ взаимосвязи нравственной и правовой ответственности личности советского воина» Г. Васяновича. Взаємозв'язок правового виховання особового складу та боєготовності, організація правовиховної роботи серед радянських військовослужбовців були розкриті у наведеній праці Г. Бушуєва (Бушуєв, 1976). У дисертаційному дослідженні Г. Васяновича проаналізовано особливості юридичної відповідальності бійців з погляду військової етики досліджуваного періоду (Васянович, 1985). До *других* належать «Правова культура офіцерського складу Збройних Сил України» С. Скуріхіна та «Правовая подготовка курсантов ВВУЗов: Педагогическое исследование на материалах военных университетов» Т. Слівина. Так, С. Скуріхін виконав доктринальне обґрунтування особливостей правової культури офіцерського складу Збройних Сил України та пошук шляхів формування й підвищення правової культури цієї категорії військовослужбовців (Скуріхін, 2011). Російський вчений Т. Слівін у наведеній вище праці здійснив, зокрема, історико-педагогічний аналіз проблеми правової підготовки курсантів у вищій військовій школі досліджуваного періоду (Сливин, 2002).

За цільовим призначенням джерела, пов'язані із правовою освітою офіцерів у вищих військових навчальних закладах, поділяємо на такі, що розкривають особливості **підтримання загальної дисципліни у військах** та присвячені питанням **підготовки командних кадрів**. Праці «Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз» В. Федоренка й «Культура как фактор формирования советской воинской дисциплины» А. Дунаевського присвячені правовому вихованню як, зокрема, способу забезпечення військової дисципліни (Федоренко, 2016; Дунаевский, 1977). Зі свого боку у дисертаційних дослідженнях «Педагогічні основи етико-правової підготовки майбутнього офіцера в умовах вищого військового навчального закладу» Д. Ковленка та «Педагогические основы совершенствования правового воспитания курсантов высших политических училищ» П. Давидова права освіта офіцерів розглядається як елемент підготовки майбутніх командирів (Коваленко, 2006; Давыдов, 1980).

За предметом джерела із досліджуваної проблематики можуть розрізнятися на праці, де права освіта офіцерів виступає **елементом професійної підготовки**, а також роботи, у яких вона **розглядається в контексті нормотворчості** органів державної влади та військового управління. До *першої* групи джерел відносимо «Педагогические условия правового воспитания курсантов военных ВУЗов» О. Андреевої та «Профессионально-направленная нравственно-правовая подготовка курсантов в системе высшей военной школы» О. Щербакова. Зокрема, теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов і моделі правового виховання курсантів вищих військових навчальних закладів, спрямованих на досягнення високого рівня правосвідомості офіцерських кадрів у своїй дисертаційній роботі здійснила О. Андреева (Андреева, 2012). Так само, О. Щербаков у згаданому дослідженні розкриває структуру, зміст і специфічні особливості процесу морально-правової підготовки курсантів в освітній, військово-службовій та соціальній діяльності (Щербаков, 2006). Відповідно, до *другої* належать праці «Організаційно-правові засади військової освіти в Україні (адміністративно-правовий аспект)» С. Полякова та «Военное законодательство и правовое воспитание воинов» Х. Ахметшина. Так, С. Поляковим було визначено особливості правового регулювання військової освіти в Україні, проаналізовано історичні аспекти та зарубіжний досвід її організації (Поляков, 2006). Організація роботи командирів та політпрацівників щодо зміцнення військової дисципліни, а також основні положення радянського військового законодавства розглядалися Х. Ахметшиним (1983).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Здійснивши аналіз сукупності наявних праць, присвячених правовій освіті офіцерів у вищих військових навчальних закладах України у ХХ столітті, можемо стверджувати, що незважаючи на висвітлення окремими науковцями різних аспектів становлення правової освіти військовослужбовців (методичний, теоретико-методологічний, організаційно-правовий тощо), ця проблема не була предметом окремого історико-педагогічного дослідження. Сукупність наявних наукових праць, що стосуються цієї проблематики можемо класифікувати відповідно до: моменту їх створення; походження; цільового призначення; предмета. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в розробці періодизації процесу становлення і розвитку правової освіти офіцерів у вищих військових навчальних закладах України середини ХХ – початку ХХІ століття, а також в аналізі педагогічних здобутків і прорахунків системи військової освіти цієї доби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андреева Е. А. Педагогические условия правового воспитания курсантов военных вузов : дис. канд. ... пед. наук. Санкт-Петербург, 2012. 23 с.
- Ахметшин Х. М. Военное законодательство и правовое воспитание воинов. Москва, 1983. 240 с.
- Бабаков А. А. Вооруженные Силы СССР после войны (1945-1986 гг.): история строительства. Москва, 1987. 287 с.
- Бушуев Г. И. Правовое воспитание советских воинов. Москва, 1976. 136 с.
- Васянович Г. П. Философско-социологический анализ взаимосвязи нравственной и правовой ответственности личности советского воина : дис. канд. ... филос. наук. Москва, 1985. 23 с.
- Голик М. І. Формування вищої військової освіти в Україні (1992-1998 рр.) : дис. канд. істор. наук. Львів, 2000. 18 с.
- Давыдов В. П. Педагогические основы совершенствования правового воспитания курсантов высших политических училищ : дис. ... канд. пед. наук. Москва, 1980. 23 с.
- Дунаевский Л. С. Культура как фактор формирования советской воинской дисциплины : дис. ... канд. философ. наук. Москва, 1977. 135 с.

- Исаков Н. Е. (1958) Работа Коммунистической партии Советского Союза по подготовке командных кадров Советской Армии в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.) : дис. ... канд. истор. наук. Москва, 1958. 287 с.
- Коваленко Д. В. Педагогічні основи етико-правової підготовки майбутнього офіцера в умовах вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2006. 220 с.
- Концепція військової освіти в Україні : затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1410 від 15 грудня 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>
- Криленко І. М. Підготовка офіцерських кадрів для танкових військ під впливом динаміки розвитку танкобудування (20–80-ті рр. XX ст.) : дис. ... канд. військ. наук. Львів, 2011. 17 с.
- Поляков С. Ю. Організаційно-правові засади військової освіти в Україні (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юридичних наук. Харків, 2006. 177 с.
- Про хід виконання у 1997 – 2000 роках Державної програми будівництва та розвитку Збройних сил України на період до 2005 року : Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2000 року, № 1237/2000. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1237/2000>.
- Романовський Я. Я. Культурно-виховна робота в Збройних Силах України (1991-2005 рр.): історичний аспект : дис. ... канд. істор. наук. Київ, 2006. 245 с.
- Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР / ред. Ю. И. Мандельштам. Москва, 1956. 710 с.
- Скуріхін С. М. Правова культура офіцерського складу Збройних Сил України : дис. ... канд. юридичних наук. Одеса, 2011. 21 с.
- Сливин Т. С. Правовая подготовка курсантов вузов (педагогическое исследование на материалах военных университетов) : дис. ... канд. пед. наук. Москва, 2002. 193 с.
- Федоренко В. В. Військово-правове виховання військовослужбовців Збройних Сил України: соціально-філософський аналіз : дис. ... канд. філософ. наук. Житомир, 2016. 21 с.
- Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія : в 6 т. Київ, 1998. Т. 2. 274 с.
- Щербаков А. С. Профессионально-направленная нравственно-правовая подготовка курсантов в системе высшей военной школы : дис. ... канд. пед. наук. Казань, 2006. 185 с.

REFERENCES

- Akhmetshin, Kh. M. (1983). *Voennoe zakonodatelstvo i pravovoe vospitanie voinov [Military legislation and legal education of soldiers]*. Moskva [in Russian].
- Andreeva, E. A. (2012). *Pedagogicheskie usloviia pravovogo vospitaniia kursantov voennykh vuzov [Pedagogical conditions for the legal education of cadets of military universities]*. (PhD. diss). Sankt-Peterburg [in Russian].
- Babakov, A. A. (1987). *Vooruzhennye Sily SSSR posle voiny (1945-1986 gg.): istoriia stroitelstva [Armed Forces of the USSR after the war (1945-1986): history of construction]*. Moskva [in Russian].
- Bushuev, G. I. (1976). *Pravovoe vospitanie sovetskikh voinov [Legal education of Soviet soldiers]*. Moskva [in Russian].
- Davydov, V. P. (1980). *Pedagogicheskie osnovy sovershenstvovaniia pravovogo vospitaniia kursantov vysshikh politicheskikh uchilishch [Pedagogical foundations of improving the legal education of cadets of higher political schools]*. (PhD. diss). Moskva [in Russian].
- Dunaevskii, L. S. (1977). *Kultura kak faktor formirovaniia sovetskoi voinskoii discipliny [Culture as a factor in the formation of Soviet military discipline]*. (PhD. diss). Moskva [in Russian].
- Fedorenko, V. V. (2016). *Viiskovo-pravove vykhovannia viiskovosluzhbovtiv Zbroinykh Syl Ukrainy: sotsialno-filosofskyi analiz [Military and legal education of servicemen of the Armed Forces of Ukraine: socio-philosophical analysis]*. (PhD. diss). Zhytomyr [in Ukrainian].
- Holyk, M. I. (2000). *Formuvannia vyshchoi viiskovoi osvity v Ukraini (1992-1998 rr.) [Formation of higher military education in Ukraine (1992-1998)]*. (PhD. diss). Lviv [in Ukrainian].
- Isakov, N. E. (1958) *Rabota Kommunisticheskoi partii Sovetskogo Soiuzo po podgotovke komandnykh kadrov Sovetskoi Armii v period Velikoi Otechestvennoi voiny (1941-1945 gg.) [The work of the Communist Party of the Soviet Union on the training of command personnel of the Soviet Army during the Great Patriotic War (1941-1945)]*. (PhD. diss). Moskva [in Russian].
- Kontseptsiia viiskovoi osvity v Ukraini : zatverdzhena Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1410 vid 15 hrudnia 1997 r. [The concept of military education in Ukraine: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1410 of December 15, 1997]*. (1997). Retrived from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>
- Kovalenko, D. V. (2006). *Pedahohichni osnovy etyko-pravovoi pidhotovky maibutnoho ofitsera v umovakh vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [Pedagogical bases of ethical and legal training of the future officer in the conditions of the higher military educational institution]*. (PhD. diss). Kharkiv [in Ukrainian].
- Krylenko, I. M. (2011). *Pidhotovka ofitserkykh kadriv dlia tankovykh viisk pid vplyvom dynamiky rozvytku tankobuduvannia (20–80-ti rr. XX st.) [Training of officers for tank troops under the influence of the dynamics of tank construction (20-80s of the twentieth century)]*. (PhD. diss). Lviv [in Ukrainian].

- Mandel'shtam, Iu. I. (Ed.). (1956). *Sbornik zakonov SSSR i ukazov Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR [Collection of laws of the USSR and decrees of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR]*. Moskva [in Russian].
- Poliakov, S. Yu. (2006). *Orhanizatsiino-pravovi zasady viiskovoi osvity v Ukraini (administratyvno-pravovyi aspekt) [Organizational and legal aspects of the ambush of modern education in Ukraine (administrative and legal aspect)]*. (PhD. diss). Kharkiv [in Ukrainian].
- Pro khid vykonannia u 1997 – 2000 rokakh Derzhavnoi prohramy budivnytstva ta rozvytku Zbroinykh syl Ukrainy na period do 2005 roku : Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 31 zhovtnia 2000 roku, № 1237/2000 [About the revival of the 1997 - 2000 rockets of the State programs of the future and development of the healthy forces of Ukraine for the period up to 2005: About the solution For the sake of national security and defense of Ukraine from January 31, 2000 to the rock, No. 1237/2000]*. (2000). Retrived from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1237/2000> [in Ukrainian].
- Romanovskiy, Ya. Ya. (2006). *Kulturno-vykhovna robota v Zbroinykh Sylakh Ukrainy (1991-2005 rr.): istorychnyi aspekt [Cultural and educational work in the Armed Forces of Ukraine (1991-2005): historical aspect]*. (PhD. diss). Kyiv [in Ukrainian].
- Shcherbakov, A. S. (2006). *Profesionalno-napravleniia nrvstvenno-pravovaia podgotovka kursantov v sisteme vysshei voennoi shkoly [Professional-oriented moral and legal training of cadets in the system of higher military school]*. (PhD. diss). Kazan [in Russian].
- Shemshuchenko, Yu. S. (1998). *Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia]* (Vol. 2). Kyiv [in Russian].
- Skurikhin, S. M. (2011). *Pravova kultura ofiterskoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy [Legal culture of officers of the Armed Forces of Ukraine]*. (PhD. diss). Odesa [in Ukrainian].
- Slivin, T. S. (2002). *Pravovaia podgotovka kursantov vuzov (pedagogicheskoe issledovanie na materialakh voennykh universitetov) [Legal training of university cadets (pedagogical research based on materials from military universities)]*. (PhD. diss). Moskva [in Russian].
- Vasianovich, G. P. (1985). *Filosofsko-sotsiologicheskii analiz vzaimosviazi nrvstvennoi i pravovoi otvetstvennosti lichnosti sovet'skogo voina [Philosophical and sociological analysis of the relationship between the moral and legal responsibility of the personality of the Soviet soldier]*. (PhD. diss). Moskva [in Russian].

NATALIIA CHERNYSH

OLENA ILCHENKO

THE HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM OF LEGAL EDUCATION IN THE HIGHER MILITARY SCHOOL OF UKRAINE IN THE TWENTIETH CENTURY

The authors carried out a historiographical review of the development of legal education of officers in higher military education institutions of Ukraine in the twentieth century in terms of modern historical and pedagogical science. The article clarifies the concepts related to the organization of legal education of officers in higher military educational institutions of the USSR and independent Ukraine. It was found that in the period under study laid the foundation for further development of the modern system of domestic military education.

The authors analyzed a set of studies on the legal education of officers, the degree of scientific development of the problem of legal education in higher military school in Ukraine and identified areas for its study. The authors found that representatives of various fields of scientific knowledge (history, philosophy, law and pedagogy) studied certain aspects related to the legal education of officers in higher military educational institutions. Such as the systematization of the experience of officer training; pedagogy and psychology of higher military school; problems of development of the modern system of military education in Ukraine, humanitarianization and technological aspects of personality-oriented training of military specialists with higher education; content and structure of the process of legal training of the contingent in military educational institutions; legal regulation of the military education system.

The article offers a classification of scientific works related to this issue according to: the moment of their creation (modern works and published in the period under study); origin (Soviet scientific works and published in independent Ukraine and the countries of the former USSR); purpose (those that reveal the peculiarities of maintaining general discipline in the army and are devoted to issues of team training); subject (legal education of officers as an element of professional training and in the context of rule-making of public authorities and military administration.).

It was found that despite the appeal of some scholars to certain aspects of the formation of legal education of military officers in Ukraine, this problem has not been the subject of a separate scientific study.

Keywords: twentieth century; legal education; legal education; officer; military education.